

MENIGHETEN ER GUDS FOLK¹

Av Odd Arne Jøø

Utgangspunktet for dette bibelstudiet finner vi i 1 Pet 2,1–10. Jeg skal lese vers 9 og 10 først:

«Men nå er dere en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som er Guds eiendom, for at dere skal forkynne hans storverk, han som kalte dere fra mørket til sitt underfulle lys. Før var dere ikke et folk, men nå er dere blitt Guds folk. Før hadde dere ikke fått barmhjertighet, men nå har dere funnet barmhjertighet.»

Dette er konklusjonen på avsnittet. I begynnelsen av avsnittet, i vers 2 og 3 står det:

«Som nyfødte barn skal dere lengte etter den ekte, åndelige melk, så dere kan vokse ved den til frelsen er nådd. Dere har jo smakt at Herren er god.»

Den kristne menighet i urkristen tid visste at den var Guds folk, at alle troende tilhørte en utvalgt slekt og hadde en preste-tjeneste. Menighetens medlemmer visste dette av personlig erfaring, de hadde smakt Åndens ekte mat og fått erfare Herrens godhet og barmhjertighet. De visste de var underveis til Guds fulle frelse.

Det er på en slik bakgrunn dette bibelstudiet skal se på temaet «Menigheten som Guds folk» i noen av skriftene i Det Nye Testamente. Først skal vi se på noen sentrale begreper, og deretter se på hovedtrekk i Apostelgjerningene, et par tre av Paulus' brev, og til sist litt fra Hebreerbrevet.

NOEN VIKTIGE BEGREPER

Guds folk

«Guds folk» er som betegnelse reservert det folk som Gud har opprettet sin pakt med, nemlig Israel, det jødiske folk:

«Jeg skal være deres Gud og dere skal være mitt folk»

er paktsordene som vi finner mange steder i Det Gamle Testamente, her sitert etter Esek 36,28 (sml Jer 24,7; 31,33 og Joel 2,27). Tidligere i Esekiel finner vi tanken om den fornyede pakt knyttet til en profeti om fremtiden, til hjemkomsten til landet, opprettelsen av en fornyet tempeltjeneste som skal være uten avgudsbilder, og knyttet til fornyede menneskers høyverdige moralske liv. Vi finner dette i Esek 11,17–20:

«Så sier Herren Gud: Jeg vil samle dere ute blant folkene, føre dere sammen fra alle de landene dere er spredt i, og gi dere Israels land. Når de kommer dit, skal de ta bort fra byen alle de avskyelige gudebildene og all den styggedom som fins der. Da vil jeg gi dem et nytt hjerte, og la dem få en ny ånd. Jeg vil ta steinhjertet ut av kroppen deres og gi dem et kjøthjerte isteden. Så skal de følge mine forskrifter og ta vare på mine lover og leve etter dem. De skal være mitt folk, og jeg vil være deres Gud. Men de som i hjertet følger sine avskyelige guder og all den andre styggedommen, dem gir jeg igjen for det de har gjort, lyder ordet fra Herren Gud.»

Pakten mellom Gud og folket bygger på Guds frelsergjerning, da han reddet folket fra Egypt, på den ene siden, og på den annen side løftet fra folket om å gjøre Guds vilje ved å leve religiøst og moralsk etter Loven som ble gitt på Sinai. Men folket er også forpliktet til å utvikle en rett kultisk gudstjeneste som uttrykk for denne sin særstilling blant nasjonene, slik at det kan bekjenne sin tro gjennom sin livsform og sin gudstjeneste. Til dette trengte folket et presteskap (Eichrodt s. 419).

Avsnittet i 1 Pet som vi siterte, slår fast at løftet også gjelder menigheten. Den er et Guds folk, bygd på Kristi utfriende og frelsende gjerning på korset, som er erfart gjennom Åndens gaver. Ånden blir gitt til alle, og det er et særlig kjennetegn på at alle har en prestelig funksjon. Alle som tror, er utvalgt og skal derfor forkynne Guds storverk.

Det nye er at menigheten er blitt Guds folk fordi Gud er barmhjertig, ikke fordi de troende har rett til det av tradisjon eller arv.

Israel

Når det gjelder Lukas' bruk av begrepet Guds folk i Apostelgjerningene, så skal vi se nærmere på det nedenfor, bl.a. at han ser på menigheten som det åndelige Israel. Her skal anføres bare et par ord om hvordan Lukas bruker begrepet Israel i evangeliet. Ordet Israel brukes om den jødiske nasjonale enhet, og ordet står i motsetning til «hedning» som gjelder alle andre enn jødene. Ordet brukes synonymt med ordet «folket» (=laos).

Folket

Dette ordet brukes f.eks. ikke i de avsnitt der Jesus reiser gjennom Samaria i Luk 9,51–18,14. Imidlertid brukes ordet i Luk 6,17, hvor folk

også omfatter mennesker fra kyststrøkene ved Tyrus og Sidon. Kanhende mener Lukas en jødisk befolkning i de strøkene. Et poeng er det at når hedningefolkene kommer til tro, så blir de lagt til Israel (se Luk 13,28f). Matteus har den samme type ordbruk, f.eks. i Mat 8,11–12 som forteller at mange (hedninger) skal sette seg til bords med de jødiske patriarker i himmelriket, istedet for arvingene (de som egentlig skulle sitte der). Slik brukes også begrepet i Apostelgjerningene (se Apg 4,8.10; 10,2 [men se vers 22]; 13,17.24; 21,28; 28,17; særlig 26,17.23 [men sml 8,6]).

Ekklesia

Det greske ordet for menighet er *ekklësia*. Det er et kjerneord i NT når det gjelder forståelsen av forholdet mellom Gud og hans folk. Det brukes 110 ganger, 5 ganger i Rom, 33 ganger i 1–2 Kor og 3 i Gal, altså nesten halvparten av forekomstene av dette ordet finnes i disse Paulus-brevene alene. Det viser hvilken vekt menighetstanken har for menighetsplanteren Paulus.

Vi er vant til å sammenligne bruken av ordet med den sekulære greske, den frie greske folkeforsamlingen samlet til rådslag og politiske avgjørelser. Men NT har nok heller den greske oversettelsen av GTs bruk av ordet som innholds-bakgrunn, og da gjelder det Israels forsamling foran ansikt. De som tror på Kristus, utgjør menigheten til fedrenes Gud. Da er det særlig den *korporative* siden av menigheten som blir understreket, det sosiale fellesskap og den åndelige enhet som finnes mellom medlemmene, enten de er jøder eller hedninger av ætt (sml. Fee, s. 124f).

Men det ligger også et dynamisk element i bruken av ordet *ekklësia*. Vekten ligger på det menighetens medlemmer gjør sammen for hverandre, både åndelig og materielt (som er to sider av samme sak). Det er omsorgen, oppbyggelsen, gjestfriheten og enigheten som står i sentrum, mer enn f.eks. organisasjon og struktur. Man er i pastoralbrevene f.eks. mer opptatt av de moralske og åndelige kvaliteter til menighetsmedlemmer og ledere enn av å beskrive hvilke funksjoner og plass de enkelte skal ha i fellesskapet. Å være menighet er å leve sammen, å opptre som en familie, og ikke bare i gudstjenestelige sammenhenger. De er en storfamilie. Husmenighetene er uttrykk for gjensidig omsorg også (se f.eks. 1Kor 11,17; 14,26 og anvisningene i Rom 12).

Kleros

Det Nye Testamente kjenner ikke noe «profesjonelt» presteskap, noen spesielt kalte («kleros») i vår forstand av ordet. Riktignok bruker Paulus ordet *leitourgos* om seg selv og sin aposteltjeneste en gang. Men NT kjenner bare én gyldig (offer)prest, Jesus selv. NT er ikke opptatt av leder-

rollens struktur og innhold. Lederskap hadde man naturligvis, men oppgavene og strukturene kunne variere. Lederskap er imidlertid noe man først og fremst utøver innenfor fellesskapet som åndsvirkninger på linje med andre. Det finnes ingen åndelig elite adskilt fra folket. Jeg skal til slutt ta for meg et skriftsted som kunne tyde på krav til lydighet mot lederskapet (Heb. 13,17). Matt 23,8–11 tyder på det motsatte. Her blir tjenerholdningen og likhetsidealet sterkt understreket, som et kjennetegn på Jesu venner:

«Men dere skal ikke la dere kalle rabbi, for det er én som er lærer for dere, og dere er alle søsken. Og kall ikke noen her på jorden far; for dere har bare en Far, han som er i himmelen. La heller ikke noen kalle dere veiledere; for dere har bare en veileder: Kristus. Den som er størst blant dere, skal være de andres tjener.»

Vi har så langt sett at NT fremholder at menigheten er Guds folk, og dermed er en del av Israel, og arving til GTs løfter. Denne tanken skal vi se er understreket sterkt hos Paulus. Vi skal siden også stanse ved en særlig begrunnelse, eller et «bevis» for at det er slik, nemlig at Gud har utgydt sin Ånd over alle i menigheten, i de troende hedningenes liv såvel som i jødenes. Det er bare i menigheten dette skjer, ikke i det gudsfolk som er samlet i synagogen, hvor loven og bokstaven hersker mer enn livets Ånds lov. At dette nye som er skjedd begrunner kontinuiteten med «det gamle» gudsfolket, er ikke en særegenhet hos Paulus. For det samstemte NT vitner om at erfaringen av Åndens virksomhet i menighet og personlig liv, enten det opplevdes «overnaturlig» eller «naturlig», ble sett på som loven i hjertet, den som erstatter loven på steintavler, det gamle paktstegnet. Men før vi ser nærmere på dette, skal vi ta med noen enkeltord til.

De hellige

Begrepet «de hellige» brukes på tre forskjellige måter, minst:

- A. Israel som Guds folk er hellig, fordi det er med i Guds plan for skaperverket. Israel er satt til side som innviet, for å utføre Guds gjerning, gjøre hans vilje, i verden.
- B. Ordet brukes med eksatologiske overtoner. De hellige er de som løftet om en bedre fremtid gjelder, de som er fridd ut av mørket og som skal få del i herligheten i den messianske tidsalder, i Guds rike.
- C. Avledet av dette brukes ordet «hellige» om de individer som gjør Guds vilje, i betydningen holder hans bud. Denne tredje og mer moralsk forankrede betydningen er ikke fremtredende i NT, som fremhever flertallsformen *hagioi*. I Apgj er ordet brukt fire ganger som tittel på de

kristne (Apgj 9,13.32.41; 26,10 sml *hegiasmenoi* i Apgj 20,32. Alle disse stedene handler om Paulus' omvendelse.) Slik også i innledningen til Paulus' brev. Han skriver til de hellige i Korint, selv om mange av medlemmene ikke levde et «hellig» liv i moralsk forstand. NT kjenner knapt til individuelle helgener. Det er menigheten, fellesskapet, saken gjelder.² Nå skal vi imidlertid understreke at for Paulus ser det ut til at de troende i Jerusalem har stått i en særstilling. Kanskje har begrepet «de hellige» opprinnelig vært brukt om dem (1Kor 16,1; 2Kor 8,4; 9,1.12; Rom 15,25). Begrepet kan så ha blitt utvidet til å omfatte alle menigheter og troende (1Kor 6,1f; 2Kor 1,1; Rom 12,13; 16,2). Da blir begrepet forklart med at man er helliget i Kristus (1Kor 1,2) og knyttet sammen til et folk ved Guds kall og utvelgelse (Rom 1,7; Kol 1,2).

De skriftsteder vi her har nevnt, knytter ordet «hellig» nært til bruken av ordet i GT (2Mos 19,5.6 og 5Mos 7,6; 26,19; Salm 89,5). Det er Gud som helliggjør sitt folk (2Mos 31,13). Slik er det også hos profetene (Jes 41,14; 43,3; 47,4), og slik blir det i NT.

Det er da helt følgeriktig at de kristne kaller seg selv de *hellige*, fordi

- de er del i det sanne Israel
- de lever i den nye tidsalder under Jesu herredømme preget av Åndens virkning og
- de venter på Jesu gjenkomst.

Menigheten er endetidens gudsfolk, som kan vente seg forfølgelser og derfor trenger en talsmann (sml Joh 14,15 og 16). De troende er arvinger til Gud. Motsatt blir Israels forstokkelse en synd mot Den Hellige Ånd, fordi de ikke ser dette (sml Joh 3,10 og 1Kor 14,21–22; 1 Pet 4,14; Gal 4,29).

Det er kombinasjonen av de to begrepene «de hellige» og «det sanne Israel» som bestemmer innholdet i den kristne forståelse av menigheten som Guds folk i den første tid. Vi bør altså ikke bruke ordet «det nye» Israel om menigheten, for det er kontinuitet med «det gamle». Grunnlaget for å kalle seg Guds folk er Jesu oppstandelse og død. Den stadfestes av utgytelsen av Ånden over alle troende. Den betyr begynnelsen på en ny tidsalder, nådens, omvendelsens og troens tid.

Adelfoi

Det neste ordet som knyttes til begrepet Guds folk finner vi hos Paulus. Han gir de troende menigheter betegnelsen *brødre (adelfoi)* (f.eks. i 1Kor 15,6). Dette uttrykker det inderlighetsforhold som eksisterte blant de troende som Guds barn, de er forenet i hverdag og gudstjeneste. De er en helt ny slags familie, hvor Jesus er overhode (1Tes 4,10; Gal 1,2; 1Kor 6,8; 8,12). Fellesskapet uttrykkes ved hellige kyss (1Tes 5,26). De praktiske konse-

kvenser for øvrig av at man er familie, utvikler Paulus i relasjon til *agapæ*, eller nærmere bestemt i broderkjærligheten (1Tes 4,9f; Gal 5,13; Rom 12,10; Efes 4,1f; Fil 2,1f; 2Tes 1,3; Kol 1,4; Efes 1,15; Filem 5,7; Rom 12,15; Gal 5,22.) Igjen ser vi en etisk konsekvens som kan være en parallell til tanken om Guds folk som skal leve etter Moseloven. Den nye loven, den skrives i vårt hjerte, ved Den Hellige Ånd. Det er Åndens lov, som betyr frihet.

Hoi pisteuontes

Det siste ordet vi vil nevne her er *de troende (hoi pisteuontes)*. Dette er selve skilleordet mellom «innenfor» og «utenfor» (1Tes 1,7;2,10.13; 2Tes 1,18; 1Kor 14,22; 2Kor 6,15). Paulus setter oftest likhetstegn mellom menigheten som samfunnet av alle dem som er døpt og fellesskapet av dem som tror. Alle troende har opplevet Guds mektige gjerninger, først og fremst frelsen, og de har fått Ånden som «bevis» eller «pant» på at de er Guds barn. Ikke engang når Paulus klandrer de troende, som i 1Kor 3,1f, eller når han irettesetter ledere (=si til Arkippus...), som i Kol 4,17, framkjenner han dem status som Guds barn og som åndsfylte troende. Men det finnes en grense for hvem man skal ha fellesskap med, og over den grensen skal man ikke gå uten at det øves menighetstukt og i siste instans utelukkelse fra (bord)fellesskapet (2 Tes 3,6.14f; 1 Kor 5,2ff.9f.).

Etter denne gjennomgangen av enkelte begreper, skal vi ta for oss noen skriftavsnitt i Apostelgjerningene, hos Paulus og i Hebreerbrevet. Vi begynner med Apostelgjerningene.

APOSTELGJERNINGENE

Apostelgjerningene 2

I Apostelgjerningene kapittel 2 avslutter Peter sin tale på pinsedagen slik i vers 36:

«Så skal hele Israels folk vite for visst: Denne Jesus som dere korsfestet, har Gud gjort både til Herre og Messias.»

Så fortsetter det i vers 37 med folkets samvittighets-spørsmål:

«Hva skal vi gjøre, brødre?»

I vers 38 og 39 gir Peter svaret:

«Vend om og la dere døpe i Jesu Kristi navn, hver og en av dere, så dere får tilgivelse for syndene, og dere skal få Den Hellige Ånds gave.»

Her slutter vi ofte lesningen, men det finnes vesentlig kristen lære også i vers 39:

«For løftet gjelder dere og deres barn og alle som er langt borte, så mange som Herren vår Gud kaller på.»

«Løftet gjelder dere» leste vi. Det henvises til løftet til Guds folk fra profeten Joel om hva som skulle skje for dem *i de siste tider*. Guds folk er først og fremst en åndelige størrelse. Det ser vi om vi hadde lest videre i Joel, at det gjelder det åndelige Guds-folket, ikke landet eller territoriet, men den rest som Herren kaller på, altså ikke nødvendigvis det etniske folket heller, selv om de to i og for seg kan være sammenfallende.

Fra første dag har urmenigheten sett på seg selv som det sanne og i egentlige forstand *åndelige* Israel, innenfor det videre folkefelleskap av jøder. Det nye Guds-samfunnet er ikke adskilt fra jødedommen, selv om det er klare spenninger. Det finnes bare ett Guds-folk, for Gud holder sine løfter.

De første troende har sett det slik at de er *den troende rest* innenfor Gudsfolket, den lille flokk, som løftene gjelder. Denne trofaste resten omfatter (alle) dem som Gud kaller på, selv om de skulle være langt unna ute i diasporaen. Hans kall til å slutte seg til Guds folk er et like avgjørende kall som kallet som gikk til de første apostler på stranden av Gallileasjøen om å følge etter Jesus.

Det gjelder å være lydig mot kallet, fordi det er bare det som frelser fra denne onde slekt (sml 5Mos 32,5) og setter oss inn i Guds folk. Å velge å si nei til den omvendelsens mulighet som Peter oppfordrer til, er det samme som å si nei til Jesus. Å følge Peters invitasjon er å adlyde kallet fra Jesus. Å avvise invitasjonen er å sette seg selv utenfor.

Apostelgjerningene 3,25–26

I Apgj 3,25–26, så finner vi disse ordene:

«Dere er profetenes barn og har del i den pakt som Gud gav deres fedre da han sa til Abraham: Gjennom din ætt skal alle jordens slekter velsignes. Gud sendte sin tjener først til dere, for å velsigne dere når hver og en vender om fra sine onde gjerninger.»

Sammelignet med 1Mos 22,18 – velsignelsen med løftet over Abraham – fremstår ordene i Apgj som en fortolkning av de samme løftene med henblikk på Jesus. Det står:

«og i din ætt skal alle folk på jorden bli velsignet fordi du lød mitt ord.»

Altså: Den første menigheten oppfattet seg som Guds utvalgte folk. Ennå er ikke det teologiske problemet oppstått om hvordan hedningene også kan være del av det utvalgte folket, det møter vi ikke knapt som reflektert problem før etter Apostelmøtet som omtales i Apgj 15.

Apostelgjerningene 1,3-5; 2,16-21; 3,19-25

At det er et nært samband mellom Åndsmeddelelse og vissheten om å være Guds folk, finner vi belagt mange steder i Apgj, bl.a. de følgende:

Apgj 1,3-5: Faderens løfte om Ånden knyttes til Gudsrike-tanken som Jesus forkynte for apostlene etter sin oppstandelse.

Apgj 2,16-21 – altså profetien fra Joel, som handler om endens tid, og omtaler nåtiden som oppfyllelsens tid. Ånden er et vitnesbyrd om at endens tid er kommet.

Apgj 3,19-25 hvor Peter skiller mellom den oppfyllelse som skjer nå og den endelige oppfyllelse som skjer når Kristus kommer.

Konklusjonen ut fra disse avsnittene er at Lukas understreker at menigheten er Guds sanne folk fordi Ånden er utgytt over den. Gud selv utvider apostlenes horisont om hvem som omfattes av de utvalgte, ved at Ånden blir utgytt også over hedningen Kornelius (Apgj 10). Dette har betydning også for Paulus' teologi, som vi snart skal se. Dermed er de siste tider begynt. Det er dette apostlene forkynner for offentligheten – de roper ut evangeliet om riket, for å forberede folket for Herrens dag som kommer.

Apostelgjerningene 13 og 15 og 18

De to neste skriftstedene understreker at det er Guds initiativ som gjør de troende til Guds folk. Det er nemlig Gud som utvelger.

Apgj 13 markerer en ny epoke i menighetens historie. Da ble Paulus og Barnabas utsendt av menigheten i Antiokia i Syria på misjonsoppdrag i hedningenes verden. Det betyr ikke at Paulus opphører å være jøde. Han lever som jøde hele sitt liv. Men også hedningene får del i løftet om Ånden.

I avsnittet om det s.k. Apostelkonsilet i Jerusalem i *Apgj 15,14* blir det folket nevnt som Gud har kalt ut fra hedningenes sammenheng gjennom *Peters* virksomhet:

«Simeon har forklart hvorledes Gud for lenge siden sørget for å vinne seg et folk av hedninger som skal ære hans navn.»

Samme slags bruk av ordet *laos* (folket) finner vi i *Apgj 18,9-10*, om Paulus' virksomhet i Korint:

«Vær ikke redd! Du skal ikke tie, men tale. Jeg er med deg, og ingen skal røre deg eller gjøre deg noe vondt, for jeg har mange i denne byen som er av mitt folk.»

I disse tilfeller er det Guds utvelgelse som understrekes. Det er Gud som velger seg sitt folk, slik det var for dums med utvelgelsen ved Abraham og Moses.

BEGREPET GUDS FOLK I PAULUS' BREV

Det helt spesielle med Paulus' forståelse av menigheten, er at han knytter den så nær til spørsmålet om utgyltelsen av Den Hellige Ånd. Det er Guds makt, som gjør menigheten i stand til å leve og virke i tro, og som utru-ster hver enkelt medlem til tjeneste for Gud. Dette er nytt i forhold til den tidligere gammeltestamentlige tanke, nemlig at Gud kaller og utru-ster med Ånd bare særlig utvalgte individer til tjenste. Vi skal nevne tre av brevene, men særlig Galaterbrevet.

Galaterbrevet

Paulus har grunnlagt menighetene i Galatia, antakelig med flest hed-ninger som medlemmer, men snart kom det jødekristne lærere som bestemt hevdet at de hedningekristne måtte holde ihvertfall et grunnleg-gende minimum av budene i Moseloven for å kunne regne seg som Guds barn, og få tilhøre Guds folk. Et slikt minimum kunne være omskjærel- sen, enkelte kultiske renhetsforskrifter og sabbatsbud.

Men Paulus peker på at medlemmene i menigheten har erfart Åndens gjerning blant seg, uavhengig av overholdelse av Moseloven. Ånden viser seg slik bare i menigheten, ikke i synagogen, i det konkrete livet til både jøde- og hedninge-kristne. Den eneste forutsetning for Åndsmotta- kelsen er troen på Jesus som Kristus. De har med andre ord fått bekreftet ved egen erfaring av Gud selv at de hører Kristus til og dermed er de Guds folk. Dette er bakgrunnen for brevet, og vi ser det særlig i Gal 3–4.

Gal 3,14ff. sier det slik:

«Dette skjedde for at folkeslagene ved Jesus Kristus skulle få del i den velsignelse som var lovt Abraham, og for at vi ved troen skulle få Ånden som det var gitt løfte om...

Gud gav løftene til Abraham og hans ætt. Det står ikke flertall, 'til hans ætlinger', men entall, 'til din ætt'; det er Kristus... Hvis arven avhenger av loven, da blir den ikke gitt på grunn av løftet. Men det var jo ved et løfte Gud i sin nåde gav arven til Abraham...Men Skriften har lagt alt under synden, for at de som tror på Jesus Kristus, ved sin tro kan få det som var lovet... «For dere er alle Guds barn i kraft av troen på Kristus Jesus.»

Det står også at *Ånden er gitt til dem som tror*, enten man er jøde eller greker. Slik har Gud selv talt. Ånden, fra Guds side, og troen, som svar fra menneskets, redefinerer så å si hvem som er Abrahams sanne barn. Det avgjørende er ikke om man er jøde eller hedning, men om man er en ny skapning (Gal 3,28). Man er med i *Guds fremtidige Israel* (Gal 6,16) når man er blitt del i Guds folk, ved tro – ikke ved etnisk tilhørighet eller fordi man følger Moseloven. Gal 6,15 sier:

«For det som betyr noe, er verken å være omskåret eller uomskåret, men om å være en ny skapning.»

Paulus bygger ikke sin teologi utelukkende på menneskenes erfaring av Gud. Han tolker alltid erfaringene i lys av Skriften, GT. Abrahams barn, dvs. Guds folk, er de som tror og som derfor har Ånden. «Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus. Her er det ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann og kvinne. Dere er alle én, i Kristus Jesus. Og hører dere Kristus til, er dere Abrahams ætt og arvinger ifølge løftet» (Gal 3,27–29).

Så er også Ånden i en viss forstand å finne i Skriften, nemlig som løfte – se f.eks. i tillegg til kap. 3 også kap 4, 21–5,1, særlig sammenhengen mellom 4,23 og 29 hvor man snakker om at menigheten er født i kraft av Ånden i motsetning til trellkvinnens sønn (som her åpenbart er ment som en provokasjon). Israel var fra begynnelsen ment å bli Åndens folk. Etter Kristi komme kan Gudsfolket ikke lenger være lovens folk, men bare Åndens folk.

Å ha del i Abrahams velsignelse og dermed ha barnekår hos Gud, dvs. tilhøre Guds folk, kan Paulus også uttrykke med begrepet rettferdiggjørelse. Gud har rett til å kreve at mennesket lever i overensstemmelse med Guds vilje, dvs. kan erklæres rettferdig i Guds domstol. Ved Jesu gjerning kan den troende erklæres rettferdig av nåde. I et mer dynamisk språk kalles dette å være født av Ånden. Paulus argumenterer ikke først og fremst teoretisk i Galaterbrevet. Han snakker om de håndgripelige åndelige erfaringene som menigheten har gjort i ord, mirakler og mektige gjerninger. Paulus snakker aldri om en rettferdiggjørelse uten at Ånden er med (sml i tillegg til Gal 3,1ff også Rom 3–7 og kap 8,1). Menigheten gjør undergjerninger fordi den hører budskapet og tror, sier Paulus i Gal 3,5. At de har fått barnekåret kan den som vil, selv høre, nemlig i gudstjenesten, når Sønnens Ånd roper høyt og tydelig «Abba, far» (Gal 4,6). I dette bønneropet kommer tre aspekter til uttrykk:

- Abrahams velsignelse
- barnskap hos Gud
- rettferdiggjørelse fra Gud

Paulus' motstandere, de som kom til Galatermenighetene og forkynte at de nyfrelste måtte holde Moseloven og bli omskåret, hadde ikke denne velsignelsen, dette løftet eller denne Ånden. Det gjentar Paulus i Gal 4,21ff hvor han sammenligner lovens pakt med Åndens. Her må man velge, enten Loven eller Ånden. Man kan ikke ha begge som grunn for sitt barne-kår hos Gud. Paulus forteller i Gal 6,12ff hvorfor han antar at noen heller vil bygge på loven enn på Ånden. De gjør det for å slippe forfølgelse på grunn av Kristi kors, sier han. Dermed fører han også i Galaterbrevet inn et eskatologisk motiv: Endetid og forfølgelse hører sammen.

Begrunnelsen som Paulus' motstandere i Galater-menighetene har for sin krav til de hedningekristne, er tanken om at paktsløftet gjelder Israels folk. Men nå kan altså Paulus peke på noe annet som grunnleggende for Guds-relasjonen: Gud har sanksjonert hedningenes tro uten Loven ved å gi dem sin Ånd. De troende har dermed fått en ny identitet, Gud har innesluttet dem i Guds folk, de er Abrahams barn. Synagogen har loven, menigheten har Ånden.

Paulus bruker naturlig GTs språk om Guds forhold til menigheten, og forstår menighetens identitet i lys av frelseshistorien. Han bruker stadig begreper som er knyttet til Israels utvelgelse og særstilling. De kristne omtales som kalte, hellige og elskede. Dette er ord som er knyttet til tanken om Gudsfolket som utskilt fra andre folk som Guds ekklesia, som vi så ovenfor (1Kor 1,2; Gal 1,2; Rom 9,25–26; 2Kor 6,16).

Menighetene har ifølge Paulus samme identitet i forholdet til Gud som Israel. De er m.a.o. del av Guds Israel.

Vi ser denne språkbruken selv i avslutningen av Galaterbrevet, som man skulle vente var mest anti-jødisk. Her sier han i Gal 6,16:

«Fred og miskunn over dem som følger denne rettesnor, (og) over Guds Israel.»

Dette fredsønsket har en helt klar jødisk karakter. Fred (*eiræne*) og miskunn (*eleos*) svarer til det hebraiske *shalom we hæsåed*, som uttrykker Guds paktsroskap mot sitt folk (2Mos 34,6–7; Jes 54,10). Guds barmhjertighet er det samme som hans trofasthet til Israel, og denne barmhjertigheten gjelder menigheten. Da er vi igjen tilbake til det skriftstedet vi begynte denne bibeltimen med.

Romerbrevet

Hvordan kan det ha seg at jøder og hedninger i menigheten er likestilt som Guds folk? Hvordan kan det ha seg at de hedningekristne er medarvinger til løftet, og medlemmer og medarbeidere i løftets folk? Dette temaet kalles «et mysterium» i Efes 3,3–5, men får sin teologiske begrunnelse utlagt i Romerbrevet. Her sies det virkelig fra om likheten mellom

hedninger og jøder i troens menighet. Hedninger er blitt innlemmet i Gudsfolket og kan kalles Abrahams barn, arvinger til løftene, og de har rett til å be til Gud og rope «Abba, far!». Ja, de kan forvente at Ånden selv går i forbønn for dem. Hvordan kan det ha seg at Gud oppretter et rett(ferdig) forhold til folk som ikke kjenner eller holder budene, dvs. hvordan kan det ha seg at man blir rettferdiggjort uten Moseloven?

Paulus skriver at både jøder og hedninger står uten noe å vise for seg i forhold til Gud. Både jøder og hedninger blir Guds barn, og dermed sammen Guds folk, ved tro på Kristus. Selv Abraham ble rettferdiggjort fordi han trodde. Dette er gjort mulig ved at Kristus døde for alle (Romerne 5,12ff). Evangeliet er derfor en kraft fra Gud som virker frelse i hver den som tror, først for jøden, men så også for andre. I evangeliet er nemlig den rettferdighet som Gud vil gi blitt åpenbar. Den er et spørsmål om tro fra ende til annen (Romerne 1,16–17). Slik blir vi ved tro omskåret på hjertet, og del i Guds folk. Likevel er Paulus overbevist om at Israels status som Guds folk ikke opphører i og med Kristi komme, se Rom 11,1–2 og 15,10. Hele avsnittet fra Rom 9 til og med 11 arbeider med dette spørsmålet. Det er ikke slik at menigheten erstatter Guds Israel som utvalgt folk, heller ikke er det snakk om et «to-pakts»-forhold, én pakt med menigheten bygd på tro, én med Israel bygd på GTs løfter og lovens oppfyllelse. Paulus snakker om dette som et «mysterium» i Rom 11, som skal løses av Gud selv når den ytterste dag er nær. Det forholder seg slik at de hedningekristne er podet inn i Israels rot og stamme.

Det er altså et teosentrisk (gudssentrert) perspektiv som Paulus trekker opp for menigheten: Den er Guds folk til forskjell fra andre mennesker, fordi de tror på Kristus og er fedrenes Guds barn. Fordi Gud har gitt dem Ånden, er de hans folk. Den frelsesgjerning som de kristne knytter sin selvforståelse og identitet som Guds folk til, er en større hendelse enn utfrielsen fra Egypt, som var det gamle kjennetegnet. Det er snakk om Jesu offerdød og oppstandelse.

Dette er en ny måte å tale om Guds folk på. Her har vi altså både soteriologi (lære om frelsen), kristologi (lære om Kristus) og pneumatologi (lære om Ånden) i ett. Menigheten er blitt til og den lever ved Jesu frelsesgjerning, ved ham som gir hver enkelt av sin Ånd.

Efeserbrevet

Efeserbrevet viser oss en ny side til forståelsen av menigheten som Guds folk. Det aktuelle tekstavsnittet er

Efes 2,11–22, som handler om foreningen av hedninger og jøder. Teksten er antakeligvis skrevet først og fremst til hedningekristne, likevel brukes det språk som vi ville forvente er særlig jødekristent, og som også impliserer Israel. Det ser vi i det sentrale bildet i Ef 2, 14:

«For han er vår fred, han som gjorde de to til ett og rev ned det gjerde som skilte, fiendskapet.»

Mest sannsynlig assosieres det her til gjerdet på tempelplassen i Jerusalem, som satte et absolutt skille mellom hedningenes og jødernes forgårder (siden det videre assosieres til templet i vers 20–22). Gjerdet hadde en advarende innskrift som gjorde det klart at det var livsfarlig for hedninger å gå innenfor gjerdet (Josefos *Bellum* 5,193f; *Antiquitatis* 15,417f). Gjerdet spilte også en rolle for opptøyene som førte til Paulus arrestasjon i Jerusalem, for folket trodde at Paulus hadde tatt med seg en hedning innenfor gjerdet (Apgj 21,27–30). Det var dette gjerdet som stanset hedningenes adgang til Faderen.

I *Efes 2,17–18* står det så:

«Så kom han (Kristus) og forkynte det gode budskap om fred, for dere som er langt borte, og for dem som var nær. Gjennom ham har vi begge i én Ånd adgang til Faderen.»

Konklusjonen følger umiddelbart i vers 19:

«Altså er dere ikke lenger fremmede og utlendinger, men dere er de helliges medborgere og tilhører Guds familie.»

I Kristus er alle hindere revet ned slik at vi, som Guds folk har direkte adgang til Gud. Det er dermed skapt en ny enhet mellom troens folk, mellom de som var nær og de som var fjernt fra Gud før, mellom de som var innenfor og de som var utestengt på tempelområdet. Slik får hedningene adgang til løftene som gjelder Israel. De som var nær, de var omskåret på kroppen (*Efes 2,11*), men de som var fjernt fikk også en omskjærelse, troens omskjærelse på hjertet (*Rom 2,29*; *Kol 2,11*).

Både jøder og hedninger har nå adgang til et bedre tempel enn det gamle fysiske i Jerusalem: Åndens tempel er tilgjengelig, her hvor Kristus selv er hjørnestein, det som bygges opp på apostlenes og profetens grunnvoll. I dette Åndens tempel, den kristne menighet, bor Gud selv.

Men Efeserbrevet inneholder mer enn dette. Hedningemisjonen som Åndens verk finner vi også som tema i denne teksten. Det er Guds som har satt noen til misjonsarbeid som apostler, profeter og evangelister

«for å utruste de hellige så de kan utføre sin tjeneste.»

Denne tjenesten er en enhetens tjeneste, enheten av jøder og hedninger (*Ef 2,11ff*). Den er gjort mulig ved at Jesus forsonet de to folkegruppene med hverandre, ja, han skaper et nytt menneske av de to (*Ef 2,15*).

Dermed har vi alle borgerrett i Israel, og er ikke lenger fremmede og utlendinger, men vi er ifølge Ef 2,19:

«de helliges medborgere og tilhører Guds familie.»

Jøder og hedninger kan leve sammen fordi de begge har fått den samme Guds ånd og har klar adgang til Guds trone (Ef 2,18; 4,3-4). Det interessante er at Efeserbrevet taler om Ånden 13 ganger, mens Kolosserbrevet, som er samtidig, knapt nevner dette temaet.

Efeserne 2,18 mener forskerne har å gjøre med anledninger i gudstjenesten til å be i Ånden for alle. Det at Ånden slik går i forbønn for menigheten kan da forstås som en demonstrasjon fra Gud selv på den nye adgangen til ham for alle (sml Rom 8,15ff). Kap 3 i Filipperbrevet slår fast at menigheten er det eneste sanne gudsfolket, fordi man er omskåret på hjertet.

Når det gjelder Paulus kan vi *konkludere* som følger:

-Det finnes bare ett Gudsfolk, den kristne menigheten, som er inkludert i det gammeltestamentlige løftets folk, et folk og et løfte som på den ene siden er så gammelt som Abraham, men så friskt og nytt som Kristus og som menigheten, hvor Guds skaperkrefter er tilstede i Ånden som gir liv.

- Kristus betyr oppfyllelsen av løftene til Guds folk. Å følge ham som disippel betyr å leve i lydighet mot Guds vilje og kall. Det betyr å leve i stadig fornyelse ved Ånden. Å tro på Kristus er en utfordring til menigheten om lydighet og fellesskap.

HEBREERBREVET

Til slutt skal jeg si noe om Guds-folk-tanken i Hebreerbrevet og avslutte med noe om «lydighet mot lederne» i Hebr 13.

Det sentrale begrepet i dette brevet er at menigheten er Guds folk på vandring, underveis mot Guds mål. Her finnes det ikke mye av Paulus' bildebruk av menigheten som Jesu legeme. Her er det de hebraiske bildene som gjelder først og fremst. Dermed understrekes først og fremst kontinuiteten mellom menigheten og Israel. Nå har guds-folket imidlertid bare en eneste øversteprest, Jesus Kristus, som allerede er i himmelen. Han har banet veien til det aller helligste, der Gud bor. Slik er det himmelske og det jordiske gudsfolket på en måte forenet.

Jesus er altså den opphøyede, som representerer oss.

Men samtidig knytter forfatteren dette til en understreking av Jesu historiske og jordiske offer, offergjeringen på korset. Og det er dette offer som Jesus som øversteprest legger frem for Gud som forbønn for menigheten. Det betyr at menigheten som Guds folk har garantert direkte kon-

takt med den himmelske verden, med Gud selv, gjennom Jesus Kristus og hans offerdød. I Jesus kan Guds folk i takknemlighet se tilbake til korset, hvor det hele startet, og samtidig i forventning og håp se fremover til målet, hvor det hele skal fullendes.

I *Hebr 11,1–3* uttrykkes dette på en noe mer fantastisk måte enn det vi ofte får ut av ordene. Det står:

«Troen er at det som håpes, blir virkelighet, den gir visshet om ting en ikke ser. For sin tro fikk mennesker i gammel tid godt vitnesbyrd. I tro forstår vi at verden er skapt ved Guds ord, og at det vi ser, har sitt opphav i det usynlige.»

Tro er virkeliggjort håp. I den kristne sammenheng er tro og håp ett. Det han håper på er virkelighet her og nå. Håpet er den del av troen som forholder seg til virkeligheten, *hypostasis* er ordet som brukes. Det er mer enn «full overbevisning», som vi ofte oversetter ordet med. Det handler om virkeligheten slik den fremtrer for oss. Det håp som rekker like inn i det aller helligste, er menighetens håp. Menigheten er derfor på vandring fra korset og oppstandelsen til Jesu Kristi gjenkomst. Den lever her og nå, med basis i en historisk hendelse, og med Guds egen evighet som mål.

Blant Guds folk er den *rette forkynnelse* vesentlig. Den garanteres av apostlene. Det heter i *Hebr 2,3*: Frelsen «ble først forkynt av Herren og siden stadfestet for oss av dem som hadde hørt ham.» Men også Åndens nærvær blir tatt på alvor. Det heter videre i *Hebr 2,4*:

«Også Gud har gitt den sitt vitnesbyrd, gjennom tegn og under og mange slags kraftige gjerninger, og ved å dele ut Den Hellige Ånds gaver etter sin vilje.»

Menigheten har fått opplysning, den eier Åndens himmelske gaver, og har smakt Guds gode ord og den kommende verdens krefter (*Hebr 6,4–5*). Derfor burde alle medlemmene i menigheten være lærere, som det heter i *Hebr 5,12*:

«Etter så lang tid burde dere selv være lærere: men dere trenger noen som på ny kan lære dere de første og grunnleggende ting i Guds ord.»

De som underviser andre i Guds ord, er erfarne kristne. Men forfatteren er realistisk, idealet er ikke nådd. De troende mangler innsikt i budskapet om rettferdighet (*Hebr 5,12ff*).

Videre understrekes det hva konsekvensen av et liv i tro er for Guds folk: Trofasthet og utholdenhet i lidelse (10,32) slik som i den første tid. I denne forbindelse omtaler *Hebr 13,7–19* tjenesten blant Guds folk som en genuin selvoppofrende tjeneste for Kristus.

Når det så heter «Vær lydige mot deres ledere og rett dere etter dem» i vers 17, så brukes det et ord som neppe har noe å gjøre med blind disiplin og autoritet, men som handler om å bli overbevist av gode argumenter: (*peithesthe*= vær lydige). Da handler det om en lydighet som er tilkjempet gjennom overbevisende samtale, og som følger av overbevisningskraften i ordene hos dem som taler Guds ord (= *lalein ton logon theou*, 13,7). Lederne på sin side skal «se til (*episkopountes*) at det ikke er noen som lar Guds nåde gå fra seg! La ingen bitter rot få vokse opp og volde skade, så mange blir smittet av den» (Hebr 12,15).

La oss se litt nærmere på *Hebr 13,17* som tilsynelatende står i strid med hva NT ellers lærer om forholdet mellom lederskap og menighet. I vers 7 i kapittel 13 blir menigheten minnet på at de forrige lederne som forkynte Guds ord, skal være forbilder. Dette vil bli en beskyttelse mot all slags vranglære som truer menigheten (vers 9). Det nåværende lederskapet skal holde et våkent øye med menigheten (de våker over deres sjeler, vers 17b) slik at den ikke bytter ut Guds ord med menneskelagede tradisjoner og fremmed lære. Det gjelder altså for forfatteren å oppgradere de nye «Bibel-lærernes» myndighet, slik at det ikke er alvorlige grusninger (sukking og stønning, vers 17c) og slik at de nye får samme posisjon som de gamle lederne.

Ordet som brukes for ledere (*hægoumenoi*) er et generelt ord, som vi også finner i vers 7 og 24 i vårt kapittel. Ordet stammer fra statlige administrative sammenhenger og brukes for å understreke personlig ansvar mer enn autoritet. I NT brukes et tilsvarende ord i Apg 15,22 om Silas og Barsabbas. I Lukas 22,26 tilsvarende ordet «han som tjener» i troens fellesskap. For øvrig brukes ordet i etterapostolsk tid om lederskapet i menigheten i Roma. Vanligvis i NT heter at menigheten skal «underordne seg» (= *hypotassesthai*) når det handler om en formaning til de kristne om å anerkjenne autoriteter og de anerkjente ordninger i menigheten (sml Rom 13,1–3; 1Kor 14,33–36; Kol 3,18–4,1; Efes 5,22–6,9; 1Pet 2,13–17.18–3,7). Her brukes ordet *hypeikein* om å underkaste seg, rette seg etter, en annens autoritet. Dette ordet forekommer bare her i NT, men lignende ord forekommer i sekulær gresk om militær disiplin. Det viser hvor alvorlig forfatteren ser på trusselen fra «all slags fremmede lærdommer». De truer menighetsfellesskapets stabilitet. Også kjetteriet i denne sammenheng ser ut til å gjelde jødiske lovbud, matforskrifter og offertjeneste (se vers 9–12). Oppfordringen begrunnes med at lederne er personlig (trykksterkt *autoi*) ansvarlig for menighetsmedlemmenes åndelige liv (sjeler). Menigheten må lytte til sine egne ledere, ikke bare alle andre stemmer som kommer med læresetninger. Indirekte sies det da også at de nye lederne har nådegaven til å prøve ånder og brukte gaven i forhold til de læresetninger som var populære i menigheten. Menigheten må videre

stole på lederne sine, heter det i grunngevingen, for de har til hensikt å avlegge regnskap for medlemmene for Gud. Verset avsluttes med at det er ulønnsomt for dem (*alysiteles*) å få lederne til å avlegge regnskap med sukk. Denne metaforen fortsetter bildet med å avlegge regnskap. Menighetsfelleskapets velbefinnende er knyttet til kvaliteten på relasjonen mellom menighet og lederskap. Derfor må uoverensstemmelser løses, og det i overensstemmelse med den sunne lære. Det kan være vel verd å legge seg det på hjertet også i vår tid.

I *Hebr 5,11–6,8* får vi en advarsel mot frafall, som også sier at lærergjæringen i menigheten ikke bare bygger på tradisjonen, dvs. det som er overlevert fra apostlene (de første og grunnleggende ting 5,12), men også på kristen erfaring og åndelig vekst (6,14; 6,1). Det er den indre vekst ledet av Den Hellige Ånd og gitt av Jesus som er det helt sentrale. Da er det ikke særlig påfallende at det i dette brevet slett ikke blir fortalt oss hva som er innholdet i lederoppgaver og hvilken plass i hierarkiet lederne skal ha. Lederskap er ihvertfall ikke en prestetjeneste – for den er avskaffet av den siste og store offerpresten, Jesus. Veien til det aller helligste er åpen for enhver. Det er bare Jesus selv som beskrives som apostel (3,1). Ordet og troen blir formidlet ved de talte og hørte ord. Det er ingen kontinuitet mellom Jesus, apostlene og eventuelle tilsynsmenn (biskopper 2,3f), altså ingen «apostolisk suksesjon», som noen hevder. Bare Guds Ånd, som bærer vitnesbyrdet, har betydning for den som hører budskapet. Derfor er tjenesten i Guds folk ikke en tempeltjeneste for de få, men tjenesten gjelder alt Guds folk i virksomhet for troen.

KONKLUSJONER

Vi kan trekke den konklusjon av dette at alle troende har smakt Guds barmhjertighet, derfor vet vi at Herren er god. Derfor skal vi legge det gamle livet bak oss med all falskhet, ondskap og hykleri, og fremstå lik som nyfødte, rene barn, med lengsel etter det som er ekte. Vi er født på ny av Guds Ånd. I den familien vi er født, Guds familie, skal vi få vokse opp, preget av Åndens frukt (Gal 5,22), til vi når målet, Guds frelse, Guds rike. Det er altså også en sammenheng mellom Ånd og moral, som det i GT er en sammenheng mellom gudsfolkets lov og moral. I GT gjelder budet om kjærlighet folkefelleskapet (3Mos 19,18). Her har Jesus kommet med noe radikalt nytt:

Kjærlighetsbudet gjelder mitt forhold til alle jeg er i stand til å hjelpe (Luk 10, 30–37). Dermed framstår det et nytt syn på forholdet mellom mennesker: Det fins ingen fiender mer (Mat 5,21–48). Denne kjærligheten som Ånden virker (1Kor 13) er mye mer enn en følelsessak. Det er først

og fremst et spørsmål om holdning og handling, dvs. villighet til lydighet å gjøre Guds vilje (Joh 15,10, sml Mk 12,28-34).

LITTERATUR

- Byrne, B.: *Romans*. Collegeville 1996 (Sacra Pagina Series, 6).
- Eichrodt, Walther: *Theology of the Old Testament*. Vol. 1, London 1961.
- Fee, Gordon D.: *Gospel and Spirit*. Issues in New Testament Hermeneutics. Peabody 1991.
- Fung, Ronald Y.T.: *The Epistle to the Galatians*. Grand Rapids 1988 (The New International Commentary on the New Testament).
- Jervell, Jacob: «Das Volk des Geistes» i *God's Christ and His People*. Studies in Honour of Nils Alstrup Dahl, redigert av Jacob Jervell og Wayne A. Meeks. Oslo 1977, side 87-106.
- Jervell, Jacob: *Gud og hans fiender*. Forsøk på å tolke Romerbrevet. Oslo 1973.
- Joø, O.A.: *Menigheten – et feirende fellesskap*. Stabekk BTS, Skriftserien nr. 3, 1997.
- Lane, William: *Hebrews 9-13*. Dallas, (Word Biblical Commentary, 47b).
- Longenecker, Richard N.: *Galatians*. (Word Biblical Commentary, 41). Dallas 1990.
- Newton Flew, R.: *Jesus and His Church* London 1960 (=1938)
- Sanders, James: «Torah and Paul,» i *God's Christ and His People*, side 132-140.
- Sandnes, Karl Olav: *I tidens fylde*. En innføring i Paulus' teologi. Oslo 1996.
- Schweitzer, Eduard: *Church Order in the New Testament* London 1961.

SLUTTNOTER

¹ Bibeltime ved Baptistsamfunnets predikantmøte, april 1997

² Se Odd Arne Joø: *Menigheten – et feirende fellesskap*, s.6

Forfatteren

Pastor Odd Arne Joø, B.D., er lektor ved Baptistenes Teologiske Seminar og forstander for Rjukan Baptistmenighet.